

KÜÇÜK DEVLETLERİN GÜNCEL DIŞ POLİTİKA VE GÜVENLİK SÜREÇLERİ: KORUNAK ARAYIŞI İÇİNDE DENGELEME VE İTTİFAKⁱ

Dilaver Arıkan AÇAR*

ÖZ

Küçük devletler, uluslararası alanda dış politikalarını rahat yürütebilmek ve güvenliklerini sağlamak için bireysel kısıtlı kapasitelerinin ötesinde etki sahibi olmaya çalışmaktadırlar. Bu doğrultuda küçük devletler, dış ilişkilerini yürütmek ve güvenliklerini sağlamak amacıyla kendilerinden güçlü devletler ile müttefik olma, ya da çok taraflı ittifaklara dahil olma eğilimindedirler. Küçük devletler sınırlı imkanları dahilinde uluslararası konjonktürün getirdiklerini kendileri için en iyi şekilde değerlendirmek ve yapısal zayıflıklarının üstesinden gelerek varlık göstermeye çalışmaktadırlar. Bu makalede, Uluslararası İlişkiler disiplinin gelişimi çerçevesinde küçük devletlerin tarihsel olarak kavramsallaştırılması ve kuramsal çerçeveye oturtularak incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda makale, küçük devletlerin güncel dış politika şekillendirme ve güvenlik sağlama eğilimlerinin odağına dengeleme ve ittifak oluşturma yaklaşımlarını alarak değerlendirme yapmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, küçük devlet çalışmalarına güncel bir analitik araç katkısı olarak geliştirilen ‘korunak arayışı’ yaklaşımı farklı küçük devlet vakaları üzerinden tartışılarak güncel konjonktürde küçük devletlerin uluslararası

ⁱ Bu çalışmanın ilk versiyonu, 13-14 Ekim 2022 tarihlerinde Ankara’da gerçekleştirilen ‘VI. Mülkiye Uluslararası İlişkiler Kongresi: NATO ve Türkiye’ başlıklı kongrede bildiri olarak sunulmuştur.

* Dr. Öğr. Üyesi, Yaşar Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

(arikan.acar@yasar.edu.tr) <https://orcid.org/0000-0001-8582-329X>

YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C. XVI, No. 2, (Ekim 2023)

Geliş Tarihi: 26 Eylül 2023

Kabul Tarihi: 28 Ekim 2023

Bu makaleden alıntı yapmak için: Açar, D. Arıkan (2023, Ekim). Küçük Devletlerin Güncel Dış Politika ve Güvenlik Süreçleri: Korunak Arayışı içinde Dengeleme ve İttifak, YDÜ SOSBİLLER, 16(2), 280-309.

alandaki varlıkları ve sürdürdükleri politikaların boyutlarının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlanması da hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Küçük Devletler, Uluslararası İlişkilerde sıklet, ittifak ilişkileri, NATO bütünleşme süreçleri, Küçük Devlet güvenliği, Korunak Arayışı yaklaşımı*

ABSTRACT

CONTEMPORARY FOREIGN POLICY AND SECURITY PROCESSES OF SMALL STATES: BALANCING AND ALLIANCE IN SHELTER SEEKING

Small states seek to exert influence on the international stage beyond their limited individual capacities to conduct foreign policy and ensure their security. Accordingly, small states have a tendency to ally with stronger states or join multilateral alliances to conduct their foreign relations and ensure their security. Small states seek to make the best use of international circumstances and overcome their structural weaknesses in order to survive with their limited resources. This article aims to examine the historical conceptualization and theoretical framework of small states as a part of the development of the discipline of International Relations. This article aims to evaluate the current foreign policy design and security provision tendencies of small states by focusing on theories to balancing and alliance building. This work thus aims to contribute to a better understanding of the dimensions of the presence and policies of small states in the international arena in the current conjuncture by discussing the 'shelter seeking' approach in small state studies to contribute to a better understanding of how small states survive by discussing through different small state cases.

Keywords: *Small States, size in International Relations, alliance relations, NATO integration processes, Small State security, Shelter Seeking approach*

1. Giriş

Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde “küçük devlet” kavramının gelişimi ve kullanımı, devletleri uluslararası alandaki özgül ağırlıklarını yansıtan kavramsallaştırmaların yeni bir boyuta taşınmasıyla ortaya çıkmıştır. Tarihsel olarak uluslararası ilişkilerdeki başat güçlerin 19. yüzyıldan itibaren “Büyük Güçler” olarak tanımlanmaya başlaması sonrasında, 20. yüzyılda göreceli olarak Büyük Güç addedilmeyen, ancak, özellikle bölgelerindeki gelişmeleri etkileyebilen ve bu durumlarını özel ortamlarda bölge dışına da taşıyabilecek devletlerin de “orta boyutta/ölçekte güçler” olarak tanımlanmaya başlaması sonrasında geriye kalan devletlerin tanımlanmasında “küçük devlet” kavramının

kullanılmaya başlandığı görülmektedir (Maas, 2020, ss. 24-29). Bu çerçevede küçük devletlerin, büyük ve orta boyuttaki güçlerden farklılaşmış ve belirgin özelliklere sahip bir analiz birimi olarak Uluslararası İlişkiler disiplinde kullanıldığı söylenebilir (Jesse & Dryer, 2016).

Devletlerin, özellikle kapasite ve yetkinliklerinin mukayesesi, ilaveten de birbirlerine karşı ve uluslararası sistem nezdindeki izafi pozisyonları göz önünde bulundurularak yapılan bu genel tanımlamaların aslen genel geçer olmayan ve nesnel kıstaslara dayanmayan sınıflandırmalar oldukları söylenebilirⁱⁱ. Bu minvalde, uluslararası ilişkiler içerisinde devletlerin boyutlarına ve sıklıklarına ilişkin farklı veçhelerin bir inceleme ve analiz noktası tesis etmeleri yeni değildir. Uluslararası İlişkiler disiplinin ortaya çıkışı öncesinde Büyük Güç kavramının kullanımda olması ve disiplin içerisinde halen kullanılmaya devam etmesiyle bir ölçüde kabul gördüğü de söylenebilir. Bu çerçevede, küçük devletlere dair üzerinde mutabakata varılmış bir tanımlama bulunmamaktadır. Benzer şekilde hangi ülkenin küçük devlet kabul edileceği, ya da küçük devlet boyutunun nasıl tanımlanacağına dair oluşmuş ortak bir yaklaşım da bulunmamaktadır. Ancak, uluslararası alandaki devletleri farklı boyutları ile tasnif etmek için konuyu çalışanlar tarafından kullanılan temel yaklaşımları ortaya koymak mümkündür. Bu bağlamda, küçük devletleri nicel unsurlar gözeterek tanımlamak ve sınıflandırmak –örneğin, fiziksel boyut (ülke yüz ölçümü), nüfus toplam sayısı, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla gibi iktisadi veya askeri güç bileşenlerinin miktarının sınırlılığı- mümkün görülmektedir (Jesse & Dryer, 2016, ss. 6-14). Bunun dışında, küçük devletleri nicel unsurlar bağlamında da –örneğin, uluslararası alandaki etki potansiyelleri ve kapasitelerinin sınırlılığı- tanımlamak ve sınıflandırmak mümkündür. Bazı durumlarda ise nitel ve nicel unsurların karma değerlendirilmesi kullanılmaktadır

ⁱⁱKüçük devletlerin de kendi içlerinde, yine görel olarak, uluslararası alandaki güç ve fiziksel varlıkları çerçevesinde daha da küçük ve sınırlı görülen özellikleri vesilesiyle mikro devletler olarak da sınıflandırıldıkları görülmektedir. Bu ülkeleri kesin hatlarla küçük devletlerden ayıran üzerinde fikir birliği oluşturulmuş nicel ölçüt ve nitel kıstaslar bulunmamaktadır. Andorra, Monako, Nauru, Tuvalu, San Marino, Vatikan, Lihtenştayn, Saint Vincent ve Grenadinler gibi ülkeler, küçük devlet olarak tanımlandıkları gibi, mikro devlet olarak da addedilmektedirler (Dumieński, 2014). Bu çerçevede küçük devlet kavramına benzer şekilde mikro devlet kavramsallaştırmanın da tek ve üzerinde anlaşılabilir bir tanımı bulunmamaktadır. Egemenlik sahibi bu ülkeler kendilerini küçük devletlerden daha da küçük olarak tanımlamaktadırlar.

(Açar, 2008). Bu yaklaşımlar dışında devletlere dair ve devletlerin kendilerine yönelik algıları da, devletlerin küçük devlet olarak tanımlanmalarında etken olabilmektedir (Thorhallsson, 2009). Bu anlamda, bazı nitel ve özellikle de uluslararası ilişkilere etkileri bağlamında sınırlı kapasitedeki bazı devletlerin kendilerini küçük devlet sınıflandırması içerisinde algılamamaları ve bu tanımlamayı kendilerine yakıştırmamalarını da berberinde getirmektedir. Diğer taraftan uluslararası ilişkilerin farklı alanlarında etki sahibi bazı ülkelerin kendilerini küçük devlet olarak görmeleri ve belki de yapısalcı çağrışımlarla bu şekilde tanımlamaları da sıkça karşılaşılan bir durumdur.

Mevcut yazında küçük devletlerin tanımı ve tasnifi hususunda ortak ve kapsayıcı bir tanım üzerinde mutabakat sağlanmış değildir. Küçük devletlerin varlığından bahsedilirken, ‘küçük devletler nerede başlarlar ve biterler’ tartışması da ortak bir karara bağlanabilmiş değildir. Bu bakımdan, uluslararası ilişkilerde küçük devlet kavramını kendilerine bir referans noktası alan araştırmaların, küçük devletten ne anladıklarını ortaya koydukları sürece, bu yaklaşımı bir tanımlama ve analiz birimi olarak kullanmalarının Uluslararası İlişkiler disiplininin zenginleşmesine katkıda bulunan bir unsur olarak ortaya çıktığı söylenebilir (Hey, 2003). Küçük devletleri tanımlama çabalarının ortaya çıkarttığı en genel manada bu devletleri tanımlarken referans alınabilecek ortak özellik ve niteliklerin siyasi, ekonomik ve yönetim sistemlerinin kısıtlı bir kapasiteye sahip olmalarıdır. Bu devletlerin bahsi geçen kısıtlılıkların devletlerin dış ilişkilerindeki güç ilişkilerine katlanarak yansması sonucunda, genelde dışarıdan etkilere, şoklara açık ve dışarıdan yönlendirilmeyi kabul eden, kendi başlarına güvenlik tehditleriyle baş edemeyen ve kısıtlı diplomatik etkiye sahip ve güç asimetrisinden etkilenen aktörler olarak tanımlanabilirler (Baldacchino & Wivel, 2020, s. 7). Bu makalede ‘küçük devlet’ kavramı, yukarıda yer alan tanım çerçevesinde kullanılmaktadır.

Devletlerin kategorize edilmek yoluyla incelenmesinin, uluslararası ilişkilerde halen temel aktör olan devletlerin davranışlarının ve dış politikalarının tahlilinde faydalı bir araç olabileceği söylenebilir. Bu çalışmada, küçük devletlerin tanımlarının yanında; özellikle güvenlik alanındaki ihtiyaçlarını hangi politika araçlarını ve yaklaşımları hayata geçirerek karşılamaya çalıştıklarını, bu devletlerin bireysel boyutta ve ikili ve çok taraflı ittifaklara -Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) üyeliği gibi- üyelik süreçlerinin, bu ittifaklardan beklentilerinin ve bu ittifaklara katkılarının değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu bağlamda, küçük devlet incelemelerinin kuramsal araştırmalarının boyutuna güncel katkı olarak ortaya koyulan “sığınak arayışı” yaklaşımı çerçevesinde tahlil edilerek bu yaklaşımın ittifak ilişkilerinde kurumsal boyutu tercihlerinin sebepleri ve sonuçları ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Bu çerçevede sığınak arayışı yaklaşımı küçük devletlerin uluslararası alandaki varlık ve davranışlarını siyasi, ekonomik ve sosyal bağlamlarda kendisini sağlama almak için daha güçlü devlet aktörleriyle kendi egemenliklerini feda etmeden yakın güvenlik ilişkisi tesis etme yönelimleri çerçevesinde ele alınacaktır.

Makale, giriş ve sonuç kısımları dahil olmak üzere yedi bölümden oluşmaktadır. Makale akışı içerisinde; öncelikle, Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde küçük devlet tanımlamasının tarihsel arka planı, kavramsallaştırılması ve ilgili kuramsal yaklaşımlar açıklanmıştır. Takip eden bölümde, özellikle küçük devletlerin anlaşılması için Uluslararası İlişkiler kuramlarından süzülerek geliştirilen korunak yaklaşımı/kuramı tanımlamış ve farklı vaka incelemelerinde kullanımına dair bir çerçeve sunulmuştur. Makalede, kavramsal ve kuramsal yaklaşımların yansıtılması ardından gelen bölümde, güncel uluslararası alanda risklerini dengeleyerek aktif şekilde ön plana çıkan bireysel küçük devlet örnekleri tartışılmıştır. Bu çerçevede, Singapur ve Katar’ın bölgesel ve uluslararası rolleri değerlendirilmiştir. Aynı zamanda küçük devletlerin, Katar vakası özelinde, karşılaştıkları önemli kriz süreçlerini nasıl yönettikleri incelenmiştir. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde, küçük devletlerin kurumsal ittifak ilişkilerini (örneğin, NATO’ya üyelik) kolektif güvenlik kavramı ile ilişkilendirilerek, küçük devletleri bu ittifaklara yönelten motivasyonlar, bu tip ittifak içerisinde oynadıkları roller ve bu ittifaklar vasıtasıyla güvenliklerini nasıl sağladıkları gibi hususlar ortaya koyulmaktadır. Makale, yukarıda belirtilen hususların nihai tahlilleri ve varılan sonuçların sunulmasıyla sonuçlandırılmıştır.

2. Uluslararası İlişkilerde Küçük Devlet ve Kavramsallaştırılması

Küçük devlet kavramının gelişimi ve Uluslararası İlişkiler yazınında kendine yer bulmaya başlaması, İkinci Dünya Savaşı sonrasına tekabül etmektedir. Aslen konunun Uluslararası İlişkiler disiplininin gelişim sürecinde gündeme gelmesi, iki savaş arası dönemde, Milletler Cemiyeti bünyesindeki küçük devletlere dair 1934’te yazılan bir makaleye kadar geriye götürülebilir (Rappard, 1934). Annette Baker Fox’un İkinci Dünya Savaşı sürecinde küçük

devletlerin diplomalarını incelediği 1959 tarihli “The Power of Small States: Diplomacy in World War II” (Fox, 1959) çalışmasıⁱⁱⁱ ve ardından bu çalışmayı Soğuk Savaş konjonktürü içerisinde genişletip küçük devletleri uluslararası sistem bağlamında tahlil ettiği 1969 basımı “Small States in the International System, 1919-1969” (Fox, 1969) kitabı, küçük devletlerin Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde incelemeye tabi bir sınıflandırma ve kavram olarak ortaya çıkmasında öncü çalışmalar olmuştur. Yukarıda belirtilen dönemler, iki Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan, ya da sömürge boyunduruğundan kurtulup bağımsızlıklarını kazanan ülkelerin katılımıyla, küçük devlet olarak tanımlanabilecek uluslararası aktörlerin sayısında önemli bir artışa yol açmışlardır. Bu artışa eş bu ülkeler ve daha uzun dönemde kendileri küçük devlet olarak görülen ya da kendilerini bu şekilde tanımlayan ülkelerden özellikle Nordik ülkeler ve Malta gibi bazı ada devletleri yanında Pasifik ve Karayipler’deki ada devletlerinden akademisyen ve araştırmacıların geleneksel olarak küçük devletlerin incelenmesine yönelik çalışmalarda bugüne kadar öncülüğü yürüttükleri söylenebilir. Küçük devletlerin sayısı arttıkça bu ülkelerden ve dışından konuyu bu ülkelerin farklılıklarına atıfla ele alan çalışmalar da artış göstermektedir. Küçük devletlerin uluslararası alandaki sayılarının hızlı bir biçimde artmasına neden olan bir diğer önemli tarihsel kırılım noktası da Soğuk Savaş’ın sonlanması ve bunun sonucunda Sovyetler Birliği ve Yugoslav Federal Cumhuriyeti’nin dağılmasıdır. Bu gelişmelerle birlikte yeni bir gurup küçük devlet bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Bu ülkelerin çoğunun özellikle Avrupa kıtasında olmaları ve Doğu Bloku’nun Sovyetler Birliği dışındaki eski üyelerinin Avro-Atlantik bütünleşmesi sürecine dahil olması, bu ülkelerin yeni dönemdeki politika ve uluslararası ortamdaki rollerinin küçük devlet politikalarının incelenmesi açısından önemli vaka örnekleri teşkil etmektedir.

Küçük devlet çalışmalarının ilk safhalarında; bu ülkelerin nasıl tanımlanabileceği (Väyrynen, 1971) ve uluslararası ilişkilerde (Schou & Brundtland, 1971; Fox, 1969; Mathisen, 1971) ve uluslararası kurumlarda (Vandenbosh, 1964) özellikle o zamanın başat kuramsal yaklaşımları çerçevesinde

ⁱⁱⁱ Annette Baker Fox’un “The Power of Small States: Diplomacy in World War II” başlıklı kitabında İkinci Dünya Savaşı kapsamında küçük devlet olarak tanımladığı ve diplomasını incelediği ülkelerden birisi de Türkiye’dir.

özellikle güç/küçük güç (Vital, 1967; Väyrynen, 1971) ve küçük devletlerin o dönemlerde eş anlamlı olarak da kullanıldığı zayıf devlet (Bjøl, 1968; Singer, 1972; Handel, 1981) kavramları bağlamlarındaki tartışmalara yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Sonraki dönemlerde Uluslararası İlişkiler disiplininin önde gelen bilim insanlarından olacak olan Robert O. Keohane, 1969 yılında *International Organization* dergisinde yayınlanan “Lilliputians’ Dilemmas: Small States in International Politics” derleme makalesinde (Keohane, 1969), küçük devletlerin uluslararası siyasetteki rollerini o dönemdeki ittifak ilişkileri, bağlantısızlık ve devletlerin eşitsizlikleri üzerinden incelemiş ve ilgili literatürde sıklıkla atıf yapılan ‘Lilliputlular metaforu’^{iv} (Neumann & Gstöhl, 2004; 2006) üzerinden tartışmıştır. Annette Baker Fox, David Vital, Robert O. Kohane, Raimo Väyrynen ve Niels Amstrup (Amstrup, 1976) gibi yazarların 1960 ve 1970’li yıllarda yaptıkları yayınlar vesilesiyle kavramın, özellikle Kuzey Avrupa/İskandinav ülkelerindeki uzmanlar ve onların kuruluşlarına vesile ve yayın tercihlerinde etkin oldukları *Cooperation and Conflict* gibi akademik dergilerde küçük devletler üzerine yayınların yapılmaya başlamasıyla, yaygınlık kazanmaya başladığı görülmektedir. Zaman içerisinde ilgili literatürün küçük devlet tanımlamaları, güç ve güvenlik ilişkileri, eşitsizlikler ve büyük/süper güçler ile küçük devletler arasındaki asimetrik ilişkiler çerçevesinden genişleyerek iktisadi boyuta (Katzenstein, 1985) ve askeri ittifak ilişkileri dışında işbirliği alanlarının incelenmesine -özellikle de Avrupa bütünleşmesi sürecinde küçük devletlerin rol ve davranış etkilerinin incelenmesi bağlamlarında (Goetschel, 1998; Wivel, 2005; Thorhallsson & Wivel, 2006; Jakobsen, 2009; Grøn & Wivel, 2011)- giderek zenginleştiği görülmüştür.

Küçük devletlerin, uluslararası alanda rakamsal fazlalığa sahip olmalarına rağmen, varlıklarının ve bu alandaki etkilerinin incelenmesinin fazla öne çıkmadığı da iddia edilebilir. Bu çerçevede, küçük devletler ve özellikle dış politikalarında ortaya koydukları temel yaklaşımlar, ekseriyetle güç asimetrisi çerçevesinde büyük güçler ya da bölgelerindeki orta ölçekli güçlerle

^{iv} Jonathan Swift’in 1726 tarihli *Gulliver’in Gezileri*’nde, romanın kahramanı Gulliver’in “cüceler ülkesi” Lilliput ve “devler ülkesi” Brobdingnag’a olan ziyaretleri konu edilir. İngiliz Edebiyatının klasiklerinden olan bu eser, aynı zamanda güç ilişkileri üzerinden yapılan siyasi hicvin de en önemli yapıtlarından biri olarak kabul edilmektedir.

karşılaştırılarak betimlenmeye çalışılmaktadır. Küçük devletlerin görece zayıflıkları, yetersiz kapasiteleri ve pek çok farklı alanda yetkinlik sahibi olmamaları nedeniyle dezavantajlı kabul edilmelerinden ötürü fazla manevra alanına ve otonomiye sahip olamadıkları, uluslararası alanda ikincil ve sınırlı roller üstlendikleri, bu durumu dengelemeye ve ekseriyetle de güç eksiklikleri ve güvenliklerini ittifak ilişkilerine girerek gidermeye çalıştıkları hususları bu devletler üzerine olan çalışmalarda öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, küçük devletlerin özelde güç asimetrisi içinde oldukları büyük güç addedilen yapısal güce haiz devletlerin “arkasına takılarak” (*bandwagoning*) onların uluslararası alandaki önceliklerine eşgüdümlü olarak kendilerine varlık alanı yaratmaya çalıştıkları yaklaşımları, bu devletlerin dış politika alanındaki uygulamaları olarak sıklıkla öne çıkartılmaktadır. Bu sebeple, küçük devletlerin özellikle de fiziksel güvenliklerini sağlamak konusundaki görece sınırlılıklarını ve zayıflıklarını ikili ve çok taraflı ittifak ilişkileri yoluyla gidermeye çalıştıkları genel kabul gören bir görüş olmuştur. Küçük devletler için ittifaklar da sorunsuz ya da risklerden arınmış değillerdir. Daha açıklayıcı olmak gerekirse, ittifak ilişkileri içerisinde, özellikle de ikili ittifaklarda müttefikleri tarafından ilişkiyi sürdürmek için gerekli çekiciliği kaybetmeleri ya da zaman içerisinde ortaya çıkan ittifak gereklerinin çıkarlarıyla örtüşmediği durumlarda, terk (*abandonment*) veya bu ilişkiye kısıtlı/mecbur kalma (*entrapment*) riskleri, küçük devletleri asimetrik ilişkileri içerisinde daha da güçsüz bırakma potansiyeline her zaman sahiptir (Pedersen, 2023). Küçük devletlerin uluslararası konjonktür ve ikili ilişkilerini göz önüne alındığında, zaman zaman daha güçlü aktörlerle ilişkilerinin farklı boyutları ve derinliğinde daha seçici oldukları sorun ve süreçlere taraf olmadan “saklanarak” (*hiding*) özerk davranabildikleri şekilde işbirliği çerçeveleri yaratmak yoluyla kendilerini güvene almaya çalıştıkları da ortaya koyulmuştur (Wivel & Thorhallsson, 2018). Bu bağlamda saklanmak küçük devletler için işbirliği yaptıkları kendilerinden daha güçlü devletlerin arkasına takılmaktan zaman zaman kaçındıkları ve kendilerini zorlayan farklı işbirliği alanlarında derinlikli ilişki kurmaktan uzak durdukları alternatif bir politika olarak değerlendirilebilir.

Küçük devletlerin ittifak ilişkileri geliştirme tercihleri yanında, özellikle tarihsel bir arka plana sahip bir ya da birden fazla büyük güçle komşuluk durumuna haiz küçük devletlerin tarafsızlık (*neutrality*) veya askeri bağlantısızlık (*military nonalignment*) pozisyonu olarak, bölgelerinde ve uluslararası arenada

kendilerine güvenlik sağlamaya çalıştıkları da bu devletlerin genel dış ve güvenlik politikaları stratejilerinin meşru ve tercih edilebilir opsiyonları olarak not edilmektedir (Radoman, 2021, ss. 2-11). Küçük devletlerin askeri tarafsızlık yoluyla güvenlik sağlamaya yönelik yaklaşımlarının, Avrupa'daki uzun dönemli klasik örnekleri mevcuttur. Bu örnekler İsviçre, Lihtenştayn ve İsveç'tir. Bu klasik örneklere, bağımsızlığı sonrasında İrlanda ve Soğuk Savaş ile birlikte de Finlandiya, Malta, San Marino ve Avusturya eklenmiştir. Soğuk Savaş döneminin sona ermesinin ardından bu örneklere, Moldova ve Sırbistan da katılmıştır. Değişen uluslararası ve bölgesel dinamiklerin küçük devletlerin -özellikle güvenlik alanı ve uluslararası politika çerçevesindeki- tercihlerini etkilemesi sonucunda, bazı devletler askeri tarafsızlığı seçme yönünde tercih kullanırlarken; bazı küçük devletlerin de uzun vadeli askeri tarafsızlıktan vazgeçtikleri ve kendilerini askeri ittifaklara yönlendirdikleri görülmektedir. Bunun dışında, İsviçre gibi uluslararası alandaki daimi tarafsızlığını askeri tarafsızlık ötesinde siyasi ve hukuki alanlarda da uygulayan ve bu bağlamda pek çok uluslararası örgütün merkezlerine geleneksel olarak topraklarında yer vermiş olan bir küçük devletin, kendisini uluslararası ilişkilerin küresel yönetim ve karar alma süreçlerinden yalıtılmış kalmamak uğruna nihayetinde Birleşmiş Milletler'in (BM) kuruluşundan 57 yıl gibi uzun bir zaman sonra, 2002'de üye olmasına şahit olunmuştur (Möckli, 2003). İsviçre'nin BM üyeliğinin sonrasında belki de askeri tarafsızlığına halel getirmeden uluslararası güvenlik alanındaki en önemli uluslararası organ olan BM Güvenlik Konseyine (BMGK) 2023-24 yıllarını kapsayan dönemde geçici üye seçilerek küçük devletlerin bu alandaki artan esnekliğini de önemli bir göstergesi olmuştur. Bu gelişme, tarihsel olarak tarafsızlığa ve askeri bağlantısızlığa sahip bir küçük ülkenin uluslararası güvenliğe dair konularda en üst düzeyde sorumluluğa sahip BMGK'da yer alarak Konsey gündeminde ele alınan barışı zorlamak ve aktif güç kullanılması gibi hassas konularda taraf olabilecek bir görevi üstlenmek için tercihte bulunması bağlamında önemlidir.

3. Korunak Arayışı Yaklaşımı

Uluslararası ilişkiler disiplini içerisindeki küçük devlet çalışmaları alanında kullanılan kuramsal altyapı, farklı uluslararası ilişkiler merkezli kuramsal yaklaşımların bu alana nasıl bakabilecekleri ve genel önermelerinin küçük devlet

merkezli analiz düzeyine ne ölçüde aktarılabilceği üzerinden kurgulanmıştır. Bu çerçevede küçük devlet çalışmalarının ve odaklandıkları alt-alanların, genel Uluslararası İlişkiler kuramları yanında bu kuramlarla küçük devlet çalışmaları arasındaki bağı bu alana özgü unsurları da göz önüne alan ve daha anlaşılabilir ara-boyut kuramsal yaklaşımlara ihtiyaç duydukları söylenebilir. Bu çerçevede, küçük devlet çalışmalarına uzun zamandır katkı veren Bardul Thorhallsson'un Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde kapsamlı genel kuramlarla küçük devlet çalışmaları alt-alanının bağına geliştirmeye yönelik olarak geliştirdiği 'korunak arayışı' (*shelter seeking*) yaklaşımının, küçük devlet merkezli güncel çalışmalara yeni bir soluk getirdiği söylenebilir. Küçük devletlerin kabul gören sınırlılıklarının ve etkiye açık zayıflıklarının (*vulnerability*) yol açtığı dezavantajlardan yola çıkan Thorhallsson, küçük devletlerin bu kısıtların üstesinden gelebilmek için büyük devletlerle ittifak ilişkisine girmek ya da uluslararası kurumlara katılmak yoluyla siyasi, ekonomik ve sosyal korunak arayışına girdiklerini savunur (Thorhallsson, 2018, ss. 26-27).

Siyasi korunak, başka devlet ve kurumlardan sağlanan diplomatik ve askeri destek olmasının yanında, küçük devletlerin uluslararası hukukun ve normların bir uluslararası düzenin hâkim kılınmasında bulunabilmektedir. Bu çerçevede küçük devletler siyasi bekalarına uluslararası sistemin düzenini ve genel prensiplerini savunarak destek olacak daha güçlü devletlerle korunak ilişkisi geliştirme eğilimine sahip görülebilmektedirler. Thorhallsson'a göre küçük devletler, eşit etkiye sahip olmadıkları diğer aktörler nezdinde siyasi korunağa sahip olarak hem bekalarını güven altına alma hem de uluslararası alandaki gündem konularını etkileme imkanına kavuşmuş olabilmektedirler (Thorhallsson, 2018). Korunak arayışı, siyasi boyutları yanında, ekonomik alanda uluslararası ticarete ve piyasalara erişim, mali destek ve iktisadi şokların etkilerini azaltmak ve sosyal boyutta da diğer kültür ve toplumsal iletişim alanlarında yalıtılmak, ya da dışlanmak gibi sorunlarla karşılaşmamak gibi hususların altını çizmektedir (Thorhallsson & Steinsson, 2019). Thorhallsson, küçük devletlerin Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde çizdiği çerçeve dahilinde kendilerine özgü bir bağlamda değerlendirmek üzere geliştirdiği yaklaşımını "*korunak kuramı*" olarak tanımlamaktadır (Thorhallsson & Steinsson, 2019).

Küçük devletlerin çoğunluğunu uluslararası ortamda kurallara riayet temelli, çoktarafılık eğilimli, uluslararası kurumsallaşmanın ve hukuk merkezli bir

düzenin hâkim kılınmasını destekleyen küresel yönetim yanlısı devletler olarak tanımlamak mümkündür. Bu bağlamda, bazı küçük devletlerin uluslararası ilişkilerde güncel konjonktürü iyi okumanın yanında yaratıcılık, çok yönlülük ve esneklik göstererek kendilerine -özellikle nitel sınırlılıklarının ötesinde- yer açtıklarına şahit olunmaktadır. Boks metaforundan yararlanılarak söylenen “sıkletin üzerinde dövüşen” küçük devletlerin uluslararası ilişkiler alanında kendilerine daha fazla alan açmaya başladıkları ve kendilerini odakladıkları konularda öncül ve etki sahibi olmaya çalıştıklarına giderek daha fazla şahit olunmaya başlanmıştır.

Küçük devletlerin otomatik olarak ‘zayıf devletler’ olarak tanımlanması, giderek geçerliliğini yitirmekte olan bir algıdır. Bu durum, Avrupa’da bulunan küçük devletlerin ötesinde, dünyanın farklı yerlerinde bulunan küçük devletlerin farklı alanlardaki kapasitelerini ve uluslararası konjonktürün getirdiklerini kendilerinin avantajına kullanma becerilerini geliştirdikleri, kendilerinden daha güçlü ve gelişkin, ya da zamanın büyük güçlerini, etkileme kapasitelerini ortaya koyabildikleri ve uluslararası kamuoyunun da kendilerini tanıma ve saygı duymasını sağlayabildikleri de gözlemlenmektedir.

4. Risk Dengeleyen Küçük Devletler: Singapur Örneği

Güncel uluslararası ilişkilerin şekillendiği çerçevede küçük devlet kabul edilen ve aslen bir ada üzerindeki şehir devleti formunda var olan Singapur, özellikle ticaret ve uluslararası ekonomide kendisine edindiği yer itibarıyla ve genel gelişmişlik düzeyiyle kendi bölgesinde ve küresel çapta önemli bir devlet haline dönüşmüştür. Singapur devleti iktisadi birikimleri, ekonomik ve sosyal alanlardaki gelişmişlik düzeyi ve bunlardan faydalanarak kendisine edindiği uluslararası saygınlığının doğrudan karşılaştıkları bir fiziki bir güvenlik tehdidine karşı geçerli bir savunma dayanağı olmadığını farkındalığı ile hareket etmektedir. Pek çok küçük devlet karar alıcısı ve ilgili toplumlara da bu durumun farkında ve buna göre davranmaktadırlar. Singapur, ülke savunmasının kendi kıyılarındaki caydırıcılıktan çok kendisine güvenli bir bölgesel ve uluslararası ortam yaratmaktan, özellikle de kendi güvenliğine uluslararası alanda destek olacak büyük devletlerle ilişkilerini iyi tutmak ve bu devletlerarası rekabetin bir unsuru olmamaktan geçtiğinin farkındalığıyla hareket etmektedir. Bu yüzden Singapur, kurutuluşundan itibaren askeri tarafsızlığı benimsemiştir. Bu minvalde,

Güneydoğu Asya bölgesinde çıkarları olan Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC), Hindistan ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi küresel başat aktörlerin bu alan ve geniş Asya-Pasifik havzasındaki rekabetine taraf olmak yerine, her iki ülke ile dengeli ve özellikle görece güçlü olduğu ekonomik işbirliği, serbest ticaret ve yatırım ilişkileri üzerinden bu ülkeleri kendisine yakın tutan bir yaklaşımı benimsemektedir. İlaveten, Singapur'un öncelikleri arasında bölgesel iktisadi bütünleşme ve kurumsal işbirliğinin öne çıktığı Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) gibi bölgesel işbirliği yapılarının geliştirilmesi sonucunda kendisinin avantajlı olduğu iktisadi gücünün gelişme ve karşılıklı bağımlılığın pekişmesinin de bulunduğu görülmektedir. Bu hususlar yanında Singapur, kendisini doğrudan bir ittifak ilişkisi içine sokarak güvenliğini bir büyük gücün himayesine sokmaktan kaçınmaktadır. Ancak bölgesinde, özellikle Güney Çin Denizi merkezli çakışan egemenlik talepleri nedeniyle, özellikle ÇHC karşısında güvenliğini dengeleyici bir unsur olarak (Buszynski, 2020) ABD ile savunma alanında ittifak ya da doğrudan güvenlik garantisi içermeyen yakın bir işbirliği geliştirmekten geri kalmamıştır. Buna mukabil, ABD'nin arkasına takılmak ve ikili bir ittifaka bağımlı olmaktan kaçınmaktadır.

Singapur kendisini küçük devlet olarak tanımlamakta ve bu statüyü de özellikle giderek daha aktif roller üstlenme yönünde adım attığı küresel yönetim forumlarında, özellikle de Birleşmiş Milletler (BM), nezdinde küçük devletlerin kendi aralarında organize olmaları ve etki göstermeleri amacıyla kullanmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda 1992'de kurucu fikrini ortaya koyduğu, örgütlenmesinde öncü rol oynadığı ve başkanlığını yürüttüğü Küçük Devletler Forumu (The Forum for Small States, FFSS), BM'ye üye 108 devletin biraraya geldiği gayri resmi ve ideoloji gütmeyen bir birliktelik olarak kurgulanmıştır (Singapore Ministry of Foreign Affairs, Small State, 2023). Bu forumun amaçları küçük devletlerin BM çatısı altında organize olarak seslerini duyulur kılmaları, kurumsal pozisyonlara seçilmek için birbirlerini desteklemeleri önem atfettikleri sürdürülebilir kalkınma ve iklim değişikliği gibi konularda ortak hareket tarzı geliştirebilmeleri ve diğer ülkelerin BM Şartına uymaları hususunda birlikte yönlendirmeler yapma olarak düşünülmüştür (Chew, 2015). Singapur'un bu girişimi yanında BM ve diğer G-20 üyelerinin, Küçük Ada Devletleri İttifakı (Alliance of Small Island States (AOSIS) ve Kalkınmakta Olan Küçük Ada Devletleri (The Small Island Developing States (SIDS)) gibi uluslararası

forumlarda, bilhassa küresel yönetim alanında, etkinlikleri yıllar içinde artış göstermiş ve bu durum Singapur'un bir küçük devlet olarak küresel ilişkilerde bir 'fiyat belirleyen' olmasa da 'fiyat kabullenen' rolünün ötesinde bir pozisyona eriştiğinin emareleri olarak görülmüştür (Heng & Aljunied, 2015).

Singapur, küçük devlet olmanın ve bu konumunun getirdiği stratejik gereklilikleri ve kısıtları göze alan bir dış politika kurgulamaktadır. Bu çerçevede kendi egemenliğini ön plana alan, ancak bölgesinde etkin büyük güçlerle doğrudan çıkar çatışmasına girmeden görece kuvvetli olduğu ekonomik kapasitesini kullandığı ve hissettiği güvenlik risklerini dengelemeye özen gösterdiği özerk bir siyaset takip etmeye çalışan bir aktör olarak varlığını sürdürmektedir.

5. Risk Dengeleyen Küçük Devletler: Katar Örneği

Singapur ile benzer şekilde Katar da güncel uluslararası ortamda küçük devlet olarak görülen, ancak gelişen iktisadi gücü ve yıllar içinde yumuşak gücüne yaptığı yatırımlarla yer aldığı coğrafyada ve küresel boyutta sıkletine oranla daha büyük bir güç yansıtan, bir aktör olarak kabul gören bir devlete evrilmiştir. Katar, bağımsızlığını 1971 gibi görece yakın bir tarihte elde etmiş bir Orta Doğu ülkesi olarak doğal kaynaklarından, özelde de hidrokarbon ihracatından, elde ettiği büyük geliri sadece ülkenin kalkınmasına ayırmamakta, bu geliri bölgesel ve küresel boyutta bir aktöre dönüşme arzusuna yönlendirmektedir. Katar, anayasal monarşi ile yönetilen küçük bir devlettir. Ekonomisi ise doğal kaynak ihracatından elde edilen gelirlere bağlıdır. Meşruiyetini bu gelirlerin dağıtılmasıyla elde eden bir devlet olmasından ötürü Basra Körfezi bölgesindeki diğer devletlerin ekseriyeti gibi kendisi de bir 'rantiye devlet' (Beblawi & Luciani, 1987) olarak da tanımlanabilmektedir. Bağımsızlığının ardından giderek artan oranda hidrokarbon, temelde de doğalgaz, ihracatından elde edilen gelirin bu küçük devletin zaman içerisinde ekonomisinin, tek boyutlu da olsa, kalkınma alanında önemli mesafe kaydetmesine ciddi katkısı olmuştur. Katar, rantiyeli devletlerin muzdarip oldukları 'kaynak laneti' etkilerinden (Gochberg & Menaldo, 2016) gelir kaynaklarını yeterince çeşitlendirerek kurtulmasa da, yine de, küçük devlet olarak bunun değişmesi gerektiğinin farkındalığına sahip olduğunu göstermektedir. Katar devletini yöneten Sani Hanedanlığı'na mensup emirler, devletin bekasını özellikle 1990'larla birlikte ABD ve eskiden yönetimini paylaştığı Birleşik Krallık'la

güvenlik alanında geliştirdikleri yakın ilişkiler vasıtasıyla sağlamaya yönelmişlerdir. Bu bakımdan Katar, özellikle askeri işbirliğini alanında başta ABD olmak üzere farklı ülkelere üs imkânı sağlamak ve yine uluslararası alanda silah sanayinde önde gelen ABD, Birleşik Krallık ve Fransa gibi Batılı ülkelere yüklü silah alımları yapmak yoluyla kendisine güvenlik sağlayacak ilişkileri geliştirmeyi hedeflemektedir (Soubrier, 2017, s. 130). Katar'ın nihayetinde bu hamleleri küçük devlet olarak siyasi korunak elde etmeye yönelik yatırım mantığı ile yaptığı görülmektedir. Bu çerçevede Katar, inşa ettiği El-Udeyd hava üssü ve diğer askeri tesislerini, işbirliği yaptığı ülkelerin kullanımına açarak ülke güvenliğine katkı sağlamaya çalışmaktadır (Kamrava, 2015, ss. 87-90). El-Udeyd üssü, özellikle ABD'nin Afganistan'daki askeri harekâtı ve Basra Körfezi çevresinde güç yansıtma çabalarında önemli bir stratejik rol oynamaktadır.

Katar güvenlik alanındaki zafiyet potansiyelini, bölgesinde kendisine destek olacak küresel aktörlerle yakın işbirlikleri geliştirmenin yanı sıra, ekonomik alanda da hidrokarbon ihracından elde ettiği gelirin önemli bir kısmını uluslararası alanda kendisine destek sağlayan Batılı ülkelere ve küresel boyutta yatırıma yönlendirerek siyasi etkiye tahvil etmek çabasıdadır. Katar, bu yolla hem siyasi hem de ulusal güvenliğine yatırım yapmış ve güvenlik alanında destek aldığı ülkeleri çeşitlendirme yoluna gitmiştir (Almezaini & Rickli, 2017, s. 187). Bu amaç doğrultusunda Katar, 2005 yılında oluşturduğu Katar Yatırım Otoritesi (QIA) vasıtasıyla ülkenin gelirlerini dış yatırım sermayesine çevirerek uluslararası alanda enerji, bankacılık, sanayi, gayri menkul, altyapı ve perakende ticaret yatırımlarını dönüştürerek ekonomik alandaki etkisini önemli ölçüde arttırmıştır. Katar, yatırım çekmek isteyen ülkeler için cazip bir merkez ülke haline gelmiştir. Yatırım yaptığı ülkelerde de ekonomik potansiyeli vasıtasıyla profilini ve prestijini yükseltmiştir. Katar bu hamleleriyle ekonomik güç elde etmesinin yanısıra, hidrokarbon ihracı merkezli ekonomisini bir nebze de olsa çeşitlendirmeyi başararak bu alanda bir ölçüde stratejik derinlik sahibi olmuştur.

Katar uluslararası alanda genişlettiği ekonomik etkisinin yanı sıra diplomasi alanında da etki göstermeyi ve yumuşak gücünü de bu etkiye dayanarak arttırmayı kendisine öncelik olarak belirlemiştir. Diplomasi alanında çatışma süreçlerinin yönetimine katkı ve arabuluculuk faaliyetlerine destek verirken (Saidy, 2021, ss. 224-227), yumuşak gücünü ise medya ve spor gibi iki alana yatırım yapmaya odaklanmıştır. Bunun sonucunda Katar, bu alanlarda elde ettiği etkiyi uluslararası

ortamdaki prestijini geliştirme, ülke algısını daha olumlu hale getirme ve siyasi süreçleri etkileyebilme kabiliyetini arttırmaya yönlendirme çabasıdır. Katar medya alanında, Arap dünyası ve uluslararası alana yayın yapan, El Cezire medya ağını kurmuştur. El Cezire, Batı merkezli medya kuruluşlarına bir alternatif olmasının yanında, Arap dünyasındaki devlet merkezli anaakım medya mecralarına da alternatif geliştirmiştir. Katar devleti ve siyasi elitinin haricinde Arap dünyasındaki diğer elitleri de hedef alan eleştirel yayınları nedeniyle El Cezire, bu ülkelerde devlet yapıları nezdinde tepki çekse de, halk kitleleri tarafından takip edilen önemli bir haber kaynağı haline gelmiştir. Bu tepkiler, El Cezire'nin 2011 yılında başlayan ve özellikle Arap devletlerinin çoğunu doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen Arap Baharı olarak tabir edilen süreçlere El Cezire'nin Katar'ın görüşünü yansıtır şekilde verdiği destek sonrasında çok daha yoğunlaşmıştır.

Arap dünyasındaki statükoyu ve kurulu siyasi düzeni sarsmaya çalışan toplumsal hareketlerin doğrudan Katar devleti tarafından desteklendiği algısı, Katar'ın diğer Arap devletleri tarafından doğrudan hedef alınmasına sebep olan gelişmelere sebep olmuştur (Harb, 2021, ss. 195-197). Bu çerçevede Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) başını çektiği, Bahreyn ve Mısır'ın da katıldığı ülkeler, Katar'ı rejimlerini tehdit eden Müslüman Kardeşler gibi siyasi hareketler ve terörizm olarak tanımladıkları güncel toplumsal başkaldırıların kışkırtıcısı olarak tanımlamış ve kendilerine hedef almışlardır. Bu doğrultuda Katar, kendisini Basra Körfezini paylaştığı komşuları ve Mısır gibi önde gelen Arap ülkeleri karşısında bulmuştur (Antoniades, Al-Jassim & Gharatkar 2021). Bu ülkeler, Katar devleti ve kontrolündeki medya kuruluşlarından statüko ve var olan rejimlere karşı siyasi ve toplumsal hareketleri desteklemesini durdurmasını istemişler ve diplomatik, ekonomik ve kültürel her türlü ilişkiyi kesme tehdidini öne sürmüşlerdir. Küçük bir devlet olarak Katar, kendisinden daha güçlü bölgesel aktörler ve diğer küçük devletlerin biraraya gelmesiyle oluşan gayri resmi *ad hoc* bir cephe ile karşı karşıya kalmıştır. Katar'ı karşılarında konumlandıran devletler, Haziran 2017'de diplomatik ilişkilerin seviyesini düşürme, deniz, hava ve kara ulaşımını durdurma, sınır geçişlerini kapatma, abluka uygulamalarını hayata geçirme, ekonomik alanda faaliyetleri askıya alma, Katar menşeli ürünleri boykot etme, kendi vatandaşlarını Katar'dan

geri çekme ve Katar vatandaşlarını ülkelerinden yollama yönünde kararlar almışlardır (Chughtai, 2020).

Katar kendisine bir dizi yaptırım yoluyla sert güç uygulayan ülkeler karşısında zor duruma düş, ülke güvenliğinin ve halkının refah ve dirliğinin tehlike altına girdiği şartlarla yüz yüze gelmiştir. Katar baskı altında kaldığı süreçte korunak aradığı ve güvenlik sağladığı temel ülke olan ABD'nin kendisini yanında yakın ilişkiler sürüdüğü karşıt cephedeki ülkelerle ilişkilerini bozmak istememesi ve hatta zamanın ABD Başkanı Donald J. Trump'ın Katar karşıtı ülkelerin liderleriyle yakınlığı nedeniyle gerekli diplomatik ve siyasi desteği sağlayamamıştır. ABD doğrudan Katar'ı destekleyecek adımları atıp diğer ülkelerin pozisyonlarını değiştirmelerine yönelik ikna edici girişimlerde bulunmamıştır. Bu durum, küçük devletlerin kendilerine korunak aradıkları daha güçlü aktörler nezdinde, asimetrik ilişkileri bağlamında, zayıflık ve vazgeçilebilirliklerinin bir emaresi olmuştur. Ancak Katar, bu gelişmeler doğrultusunda zaman içerisinde biriktirdiği ekonomik ve yumuşak gücünü; kendisine gerekli güvenlik tampon alanı yaratmak ve uluslararası alanda ahlaki üstünlük inşa ederek karşısındaki ülkelerin ve yaptıklarının gayrimeşru sayılmasını sağlamaya odaklanmıştır. Ayrıca Katar bu dönemde, acil şekilde güvenlik sağladığı ülkeleri çeşitlendirmiş, bölgesinde etki sahibi olan ve yakın ilişkiler geliştirdiği Türkiye'ye hem daha önceden kararı alınmış yeni bir askeri üs tahsis etmiş hem de kriz sürecinde asker konuşlandırmaya davet etmiştir. Bu iki ülke ayrıca Katar'ın ihtiyaçlarının temin edilmesinde işbirliğine gitmiştir. Benzer şekilde, İran'la diplomatik ilişkilerini de bu dönemde hızla geliştirerek kendisine uygulanan fiili ablukayı aşabileceği alternatif deniz yolları ve hava sahasına erişim sağlamıştır. Bu durum, Katar'ın üzerindeki baskıyı önemli ölçüde hafifletmiştir (Zaccara, 2019). Katar, İran'ı ihtiyaçlarını tedarik ettiği yakın bir komşu haline getirmesinin yanında, bu ülkeyle geleneksel olarak rekabet içerisinde olan, başta Suudi Arabistan olmak üzere kendisine baskı uygulayan ülkelere de, vazgeçilmez ve alternatifsiz olmadıkları mesajını vermiştir. Katar acil güvenliğini öncelikle kendisine korunak sağlayan ülkeleri çeşitlendirmek yoluyla sağlamıştır. Bu gelişme ardından abluka ve boykotların etkisini kıracak alternatif tedarik, iletişim ve ulaşım kanallarını kurduktan sonra ekonomik ve yumuşak gücünü kullanarak, uluslararası alanda ahlaki üstünlük tesis etmek yoluyla kendisine karşı geliştirilen baskıları boşa çıkartmaya odaklanmıştır. Katar'a karşı

örgütlenen Arap ülkeleri, Katar'ın direnci ve baskıya dayanıklılığı karşısında geri adım atmak zorunda kalmışlardır. Kriz başladıktan üç buçuk yıl sonra, Ocak 2021'de, bu ülkeler Katar'a dayatmak istedikleri hiçbir şartı kabul ettirmeden abluka ve boykot içeren zorlama çabalarını bitirmek ve ikili ilişkilerini düzeltmeyi kabul etmek durumunda kalmışlardır (Gardner, 2021).

Uluslararası alanda Katar'ı etkileyen bu kriz merkezli gelişmeler, küçük bir devletin kendisinden daha güçlü ve kapasite sahibi ülkeler karşısında kendi güçlü yanlarına odaklanarak ve ekonomik imkanların derinliğini sonuna kadar akılcı şekilde kullanarak nasıl direnebildiğinin ve karşıtlarına bu durumun ötesinde net bir üstünlük sağladığının önemli bir vakası olarak görülmektedir (Antoniades, Al-Jassim & Gharatkar 2021). Katar karşıtı ülkelerin krizin ilk safhalarında uyguladıkları sert gücün zaman içerisinde sonuç vermemesi üzerine doğrudan askeri güç kullanarak bir müdahalede bulunamamış olmamaları da Katar'ın durumu başarılı bir şekilde idare edebildiğini ve küçük bir ülke olarak kendi güçlü yanlarını, içinde bulunduğu kriz durumunun risklerini dengelemek için, etkin şekilde kullanabildiğini göstermektedir.

6. Küçük Devletler ve Kolektif Güvenlik: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) İttifakında Küçük Devletler

Kuruluşundan itibaren Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), küçük devletlerin bünyesinde yer aldıkları ve bu sayede kendilerini ittifakın kolektif güvenlik anlayışı içerisinde varlıklarını sürdürdükleri önemli bir uluslararası güvenlik mekanizması ola gelmiştir. İzlanda, Danimarka, Norveç, Belçika, Lihtenştayn, Portekiz ve Hollanda gibi ülkeler, Soğuk Savaş boyunca kurucu üyeleri oldukları NATO ittifakının koruyucu şemsiyesinden yararlanmışlar ve bölgenin güvenlik mimarisine kendi boyutlarının ötesinde stratejik katkılarda bulunmuşlardır. Örneğin İzlanda, Soğuk Savaş boyunca Kuzey Atlantik'teki deniz yollarına nazır stratejik konumu ve sağladığı üsler vasıtasıyla İttifaka boyutunun tersi çarpan etkisi yaratan kritik bir katkı sağlamıştır (Thorhallsson, B., Steinsson, S., Kristinsson, T. & Devine, D. J. 2019). Küçük devletler, NATO ittifakı içerisinde yer alarak sadece kendi kapasitelerinin ötesindeki dış tehditlere karşı koruma edinmekle kalmamış, aynı zamanda uluslararası alandaki görünürlük ve etkilerini de daha üst seviyelere çıkarabilmişlerdir. Bu nedenledir ki Soğuk Savaş bittikten sonra NATO'nun varlık nedeni sorgulanır olmaya başladığı süreçte dahi

Avrupa coğrafyasında Doğu Blokundan ayrılmış, Yugoslavya'nın dağılmasıyla bağımsızlıklarını kazanmış, ya da Arnavutluk örneğinde olduğu üzere yalnızcılık politikasından (Açar, 2008) bu yeni ortama dahil olmuş hemen hemen tüm ülkeler, kendilerini güvenlik alanında NATO ile işbirliği geliştirmeye ve nihai olarak bu ittifakın üyesi olmaya yönlendirmişlerdir. Bu çerçevede küçük Baltık (Sraders, 2021) ve Balkan devletlerinin, Avro-Atlantik bütünleşme süreçlerinin güvenlik ayağı olan NATO bütünleşmesine özel bir önem atfettikleri ve bu süreci bir an önce tamamlamak için özel çaba sarf ettikleri gözlemlenmiştir. Avro-Atlantik bütünleşmesinin Avrupa Birliği ayağı, küçük üye devletler için daha çok ekonomik ve sosyal alanlarda korunak sağlayan bir yapı olarak öne çıksa da, zaman içerisinde, siyasi korunak sağlama işlevinin de geliştiği görülmektedir. Bu iki sürecin Avrupa'daki küçük devletler için birbirlerini destekleyen, güvenlik, refah ve istikrara kavuşmaları ve bunu sürdürülebilir kılmaları için birbirlerini tamamlayıcı nitelikte oldukları görülmektedir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde Avrupa'daki bütünleşme eğilimi, NATO'ya yeni bir genişleme ve Avrupa çapında güvenlik alanını arttırma imkânı sağlaması yanında, ittifakın yeni kabiliyetlerinin geliştirilmesine de yol açmıştır. Soğuk Savaş sonrası oluşan konjonktürde özellikle küçük Baltık ve Balkan ülkelerinin NATO bütünleşme süreçleri ve üyelik sonrası edindikleri yetkinlik ve kazanımlar, İttifak içerisindeki etkinlikleri, katkıları ve güvenlik alanındaki edimimleri küçük devlet olmaları perspektifinden değerlendirilmeye değerdir. Bu hususlar yanında, Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısının yol açtığı Avrupa güvenliğine yönelik güncel tehditler ve istikrarsızlık çerçevesinde tarihsel olarak kendilerini tarafsız olarak konumlandırmış küçük devletler olarak tanımlayan Finlandiya (Thorhallsson & Vidal, 2023) ve İsveç'in uzun soluklu güvenlik yaklaşımlarını terk etmeye yönelmişlerdir. Bu gelişmeler her iki devleti NATO ittifakına katılmaya yönlendiren etmenler olarak değerlendirilmektedir.

Kuruluşundan itibaren NATO, ittifakın kurumsal yapısını ve işleyişini ABD'nin Kuzey Atlantik bölgesindeki güvenliği ve istikrarı sağlamadaki başat rolü çerçevesinde şekillendirmiştir. Küresel bir güç olarak ABD'nin bölge ülkelerinin güvenliklerine olan katkısı, Soğuk Savaş ve bu dönem sonrasında da devam eden maksimum seviyede bir asimetriye dayanır olmuştur. ABD'nin müttefiklerine olan güvenlik katkısının maddi ve siyasi boyutları, özellikle İttifakın küçük devletlerinin masaya koyduklarının yanında, çok büyük kalmıştır.

Bu çerçevede ABD, müttefiki olan küçük ülkelerle NATO bünyesinde kurduğu çoktarafli savunma ilişkisi yanında, çoğunlukla ikili boyutta da yakın ilişkiler geliştirerek bu ülkelerle siyasi, sosyal ve ekonomik korunak merkezli bağlar kurmuştur. ABD'nin pek çok NATO ülkesi için temel korunak sağlayıcı olması durumu, değişen uluslararası ve bölgesel konjonktüre eş ABD'nin Avro-Atlantik bölgesinin kendi stratejik önceliklendirmesinde merkezi konumunu özellikle Çin Halk Cumhuriyetinin yeni stratejik rekabette odak haline gelmesiyle Güney Doğu Asya'ya kaydırması olsa da fazla değişmemiştir. Sahip olduğu geniş konvansiyonel savunma imkanları ve nükleer gücünün sağladığı esneklik sayesinde önceliklendirmelerinde değişiklikler yapmış, Avrupa'daki varlığında azaltmaya gitmiş olsa bile ABD gerektiğinde Avrupa'daki müttefiklerine destek verecek kapasiteye sahip küresel bir aktör olmaya devam etmektedir. Avrupa'nın küçük ülkeleri için bir savunma ittifakı olarak NATO ve ABD'nin bu kurum içerisindeki başat rolü ve önemi büyük ölçüde sabit kalmıştır (Urbelis, 2015). Bu minvalde, NATO ve ABD'nin sağladığı caydırıcılık sayesinde küçük Avrupa devletleri çatışmaya taraf olma ihtimal ve stratejik risklerini azaltmak, askeri kabiliyet ve kapasitelerini arttırmak, uluslararası alanda diplomatik destek edinmek ve savunma harcamalarını makul boyutta tutabilme imkanlarını bulmaktadır. Savunma ittifaklarının uluslararası istikrar ve güvenliğe genel katkıları, ittifak üyesi olmayan bölgedeki diğer küçük devletlerin de ayrıca yararına olmakta ve güvenliklerine olumlu katkıda bulunmaktadır (Setälä, 2005).

Küçük devletlerin uluslararası kurumsal yapılarda ve karar alma süreçlerinde yer alarak kendilerine uluslararası alanda tek başlarına yaratabilecekleri etkinin ötesinde bir alan açma eğiliminde oldukları söylenebilir. Bu bağlamda, özellikle NATO'da oydaşma prensibine dayanan karar alma süreci, küçük devletlere kendi siyasi ve askeri öncelik ve tercihlerini dile getirme imkânı sağlamaktadır. Teorik olarak oydaşma tüm üye ülkelere kararları veto etme imkânı verse de, fiiliyatta, NATO'daki karar alma süreçlerinin karar öncesi müzakereye dayalı teamülleri ve temelde ABD'nin bu süreçlere etkisinin önemi nedenleriyle küçük devletlerin ittifak siyasetini büyük boyutta yönlendirecek etki göstermelerini sınırlamaktadır. Bir diğer deyişle, zor kararlardan kendini sakınma ve mutabakata katılmama durumu yoktur. Bu doğrultuda ittifak üyesi olmak, güvenlik alanındaki getirileri yanında müttefiklere yüklediği sorumluluklarla da önemli bir boyuta sahiptir. NATO üyesi küçük devletlerin askeri, ekonomik ve

diplomatik kapasiteleri görece sınırlı olmasına rağmen ittifaka katkıları beklenmektedir ve bu çerçevede küçük devletlerin saklanarak zor tercihlerden uzak kalma gibi bir seçenekleri yoktur. NATO'nun ortak güvenlik ve savunma güvencelerinin küçük devletlere sağladığı korunak, bazı alanlarla sınırlı olsa da, bu devletlerin özerk hareket etme imkanlarını ister istemez kısıtladığını belirtmek gerekmektedir. Ancak bu kısıtlılık, küçük devletlerin korunak için ödedikleri makul bir bedel olarak kabul edilebilir.

Soğuk Savaş'ın hemen ardından Balkanlar'da Yugoslavya'nın dağılmasıyla yaşanan çatışmalar, Avrupa'nın güvenliğini ve bölge ülkelerinin varlıklarını derinden etkilemiştir (Bianchini, 2020). Bağımsızlarını yeni kazanan ve kendilerini savaş ve silahlı çatışmaların tarafı, ya da komşusu olarak bulan Balkanlar'daki küçük devletlerin ekseriyeti, bölgelerindeki güvenlik ve istikrarın uluslararası askeri müdahaleler yoluyla sağlanmasının ardından kendilerini NATO şemsiyesi altında güvenceye almayı tercih etmişlerdir. Bölgedeki çatışmaların tarafı olan Sırbistan, Bosna Hersek ve Kosova hariç Bulgaristan, Romanya, Slovenya, Hırvatistan, Arnavutluk, Karadağ ve son olarak da Kuzey Makedonya, NATO üyesi olmuşlardır. Bu ülkelerin yolları NATO bütünleşmesi süreçlerinde bir ön hazırlık ve uyum süreci olan Barış İçin Ortaklık mekanizmasından geçmiş, farklı NATO ve uluslararası güvenlik misyonlarına katılarak NATO müttefikleri ile eşgüdüm içerisinde çalışabileceklerini ortaya koyarak üyelik süreçlerini nihayetlendirebilmişlerdir. Baltıklardaki Estonya, Litvanya ve Letonya gibi küçük devletler de yine benzer yollardan geçerek üyelik perspektifi kazanmışlardır. Balkanlar'da yaşanan savaş ve silahlı çatışmalar, Baltıklarda ise Rusya Federasyonu'nun zorlayıcı potansiyele sahip varlığı küçük devletleri Avro-Atlantik güvenlik mekanizmalarına katılmaya ve ABD önderliğindeki siyasi, ekonomik ve sosyal korunak etkisinden yararlanmaya yöneltmiştir. Balkanlardaki çatışmaların bölge ve diğer Avrupa ülkeleri üzerinde yarattığı istikrarsızlık etkileri ve 2000'lerden itibaren Rusya'nın Doğu Avrupa'ya yönelttiği giderek artan güvenlik tehdit potansiyeli bu dönemde ABD'nin NATO genişlemesini bu durumu dengelemek için kullanmaya yöneltmiştir. Gerek Balkanlar gerekse de Baltıklardaki küçük ülkeler de bu durumu kendilerine uzun dönemli korunak sağlamak için kullanmışlar ve NATO'ya üyelik perspektifiyle kendi politikalarını kurgulamışlardır

11 Eylül saldırıları sonrasında ABD'nin küresel ilgi odağı Avrupa'dan Afganistan ve Orta Doğu'ya kaymıştır. Yine güncel olarak Çin Halk Cumhuriyeti'nin küresel bir aktör olarak yükselişine paralel olarak ABD, bu ülke ve çevresindeki bölgeyi kendisine öncelikli alan tayin etmiştir. Buna rağmen Rusya'nın 2008'de Gürcistan'a saldırması ile başlayan, 2014'ten itibaren Ukrayna'yı istikrarsızlaştırması ile devam eden, ve en sonunda da 24 Şubat 2022'de başlayan Ukrayna'yı fiili işgaliyle birlikte Avro-Atlantik güvenliği, bir kez daha ABD'nin gündeminde ön plana gelmiştir. Rusya'yı potansiyel bir tehdit gören Avrupa'daki küçük devletler için siyasi korunak sahibi olmak, birincil ve acil öncelik haline gelmiştir. Rusya'nın Avrupa güvenliğini tehlikeye atan saldırganlığı ve konvansiyonel ve nükleer tehditleri karşısında NATO ittifakı, kurumsal varlığı ve güvenlik kapasitesiyle, üyesi olan küçük devletlerin güvenliğinin sağlanmasında en önemli araç olduğunu göstermiştir. Bu çerçevede, özellikle Baltık ülkesi üyelerine konuşlandırılan müttefik askeri birlikleri ve teçhizat desteği ile bu ülkelerin acil güvenlik ihtiyaçları giderilmiş ve NATO'nun caydırıcılık özelliği ortaya koyulmuştur (Şeşelgytė, 2017).

Rusya'nın saldırganlığı ve Avrupa güvenlik ve istikrarına meydan okuyan tehditleri, uzun dönemli olarak kendilerini tarafsızlık ve askeri bağlantısızlıkla tanımlayan İsveç (Agrell, 1998) ve Finlandiya (Tiilikainen 1998) gibi Rusya'ya coğrafi yakınlığı bulunan küçük Avrupa ülkelerini bu durumlarını sorgulamaya ve değiştirmeye zorlamıştır. Her iki ülke de Soğuk Savaş sonrasında Avrupa Birliği'ne üye olarak, daha önceden de ortaya koydukları Batı Avrupa'ya yönelik yaklaşımlarını siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda kendilerine daha derin bir korunak sağlayarak devam ettirmişlerdir. Yine bu iki devlet, güvenliklerine katkı sağlamak amacıyla NATO ile işbirliği içerisine girmiş ve Barış İçin Ortaklık sürecinin 1994 gibi erken safhasında katılmış olmalarına rağmen İttifaka üye olmalarına yönelik bir temayül ve doğrudan bir talep ortaya koymamışlardır. Bu durum, Rusya'nın Avrupa güvenlik ve istikrarına yönelik giderek artan tehditleri ve Ukrayna'ya yönelik saldırısı ile hızlıca değişmiştir. İsveç ve Finlandiya'nın acil güvenlik gereklilikleri ve uzun zamandır gündemlerinde olan siyasi korunak arayışları, bu devletleri NATO'ya üyelik başvurusu yapmaya zorlamıştır (Thorhallsson & Vidal, 2023). Her iki ülke, NATO üyeliğine Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısından yaklaşık üç ay sonra, 18 Mayıs 2022'de, başvurularını yapmışlardır. Bu doğrultuda bir seneden az bir zamanda 4 Nisan 2023'te

Finlandiya NATO üyesi olmuş, İsveç'in üyelik süreci ise Türkiye ve Macaristan'ın siyasi çekinceleri nedeniyle devam etmektedir.

7. Sonuç

Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde küçük devletler, kendilerine has özellikleri tanımlanarak ayrı aktörler olarak tahlil edilmektedirler. Bu ülkelerin tanımlanmalarına ve incelenmelerine temel oluşturan özelliklerinin ortaya konulması ise zaman almıştır. Bu sürece paralel, genel Uluslararası İlişkiler kuram ve yaklaşımlarıyla incelenen bu ülkeler ve politikaları, bu alandaki gelişen ve derinleşen araştırma ve kuramsal çalışmalarla ilerlemektedir. Bu çerçevede korunak yaklaşımı/kuramı, genel kapsayıcılığı sınırlılık arz etse de, güncel küçük devlet çalışmaları ve geçmişe yönelik analizler yapılması için ufuk açıcı bir referans noktası olarak ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada, küçük devlet çalışmalarının gelişimi ve gelineen noktada güncel küçük devlet örneklerinin kendi başlarına ve kolektif güvenlik örgütlenmeleri çerçevesinde geliştirdikleri politikalar korunak yaklaşımına atıfla değerlendirilmiştir.

Nihai tahlilde ortaya çıkan resimde, hem geleneksel küçük devlet değerlendirmeleri hem de güncel yaklaşımlar çerçevesinde küçük devletlerin uluslararası alanda kapasitelerinin ve kabiliyetlerinin sınırları olsa da bu durum, bu ülkelerin zayıf aktörler olduğuna dair genelgeçer bir varsayım olarak kabul edilmemesi gerekliliği ortaya koyulmuştur. Küçük devletlerin bazılarının sıkletlerinin üzerinde etki yapma kabiliyetleri olduğu, konjonktürel olarak uluslararası ve bölgesel gelişmeleri etkileme kapasitelerinin gelişme eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. Bu devletler, görece güçlü oldukları yanları öne çıkartarak kendilerine yönelik riskleri dengelemek ve görelî bir özerklik çerçevesinde sistemin başat aktörleri ya da bölgesel güçlerle ilişkilerini daha dengeli götürme imkanlarının arayışına girebilmektedirler. Hem NATO'nun kuruluşundan bu yana üyeleri olan Avrupa'daki küçük devletler hem de Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO'ya katılanlar ve halihazırda üyelik perspektifine sahip olanların temel algısı, ittifakın güvenliklerine katkısının kendilerinin kapasitelerinin çok ötesinde olduğu yönündedir. NATO'nun küçük devlet üyeleri de İttifaka, her dönemde, kendi sıklet ve kabiliyetleri çerçevesinde önemli katkılarda bulunarak kolektif güvenlik ruhunu yansıtmışlardır. Güncel istikrarsızlık ve güvenlik tehditleri, küçük devletleri korunak arayışlarına

yönlendirmekte ve gerek daha güçlü devletler gerekse de ittifaklara katılım yoluyla güvenlik edinme çabalarını yoğunlaştırmalarına yol açmaktadır.

KAYNAKÇA

Açar, D. A. (2008 Haziran). *Small state playing the asymmetric game: Continuity and change in Albanian foreign policy*, [Yayınlanmamış Doktora Tezi], Middle East Technical University.

Agrell, W. (1998). Swedish neutrality: stumbling into the unknown past. In Goetschel, L. (Ed.), *Small states inside and outside the European Union: Interests and policies*, (pp. 169-180), Kluwer Academic Publishers.

Almezaini K. & Rickli, J-M. (2017). The foreign policies of the Small Gulf States: An exception in small states' behaviours? In K. S. Almezaini & J-M. Rickli (eds.), *The small Gulf States: Foreign and security policies before and after the Arab Spring*, (pp. 182-190), New York: Routledge.

Amstrup, N. (1976). The Perennial problem of small states: A survey of research efforts. *Cooperation and Conflict*, 11(3), 163–182.

Antoniades, A., Al-Jassim R. & Gharatkar, K. (2021) The blockade against Qatar: A blessing in Disguise? *Journal of Arabian Studies*, 11(1), 81-99, DOI: 10.1080/21534764.2021.1954354

Baldacchino, G. & Wivel, A. (2020). Small states: Concepts and theories. In Baldacchino, G., & Wivel, A. (Eds.) (2020). *Handbook on the Politics of Small States*. (pp. 2–19). Cheltenham: Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781788112932.00007>

Beblawi, H. & Luciani, G. (Eds.). (1987). *The Rentier State*. London: Croom Helm.

Bjørl, E. (1968). The Power of the Weak. *Cooperation and Conflict*, 3(3), 157–168.

Bianchini, S. (2020). Small states of the Balkans: After Yugoslavia and its ‘third way’. In Baldacchino G. & Wivel A. (Eds.), *Handbook on the politics of small states* (pp. 189–205). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

Buszynski, L. (2020). Small states, China and the South China Sea. In Baldacchino G. & Wivel A. (Eds.), *Handbook on the politics of small states* (pp. 329–342). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

Chew, T. S. (2015). A History of the Forum of small states, Koh T. Li, Chang, T. & Koh, K. (eds.), *50 Years of Singapore and the United Nations*, (pp. 35-38), World Scientific Publishing Co., https://doi.org/10.1142/9789814713054_0005.

Chughtai, A. (Haziran 20, 2020). *Understanding the blockade against Qatar*. Erişim Tarihi, 25 Eylül 2023. *Aljazeera*. <https://www.aljazeera.com/news/2020/6/5/understanding-the-blockade-against-qatar>.

Dumieński, Z. (2014), *Microstates as modern protected states: Towards a new definition of micro-statehood*, Occasional Paper, Centre Small States Studies Institute of International Affairs, University of Iceland.

Fox A. B. (1959). *The Power of small states diplomacy in World War II*. Chicago: University of Chicago Press.

Fox, A. B. (1969). The small states in the international system, 1919-1969. *International Journal*, 24(4), 751–764.

Gardner, F. (January 5, 2021). Qatar crisis: Saudi Arabia and allies restore diplomatic ties with emirate. *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-55538792>.

Gochberg, W. & Menaldo, V. (2016). The resource curse puzzle across four waves of work, T. Van de Graaf et al. (eds.), *The Palgrave handbook of the*

international political economy of energy, (pp. 505-525), London: Palgrave Macmillan.

Goetschel, L. (1998). The foreign and security interests of small states in today's Europe, In Goetschel, L. (Ed.), *Small states inside and outside the European Union: Interests and policies*, (pp. 13-31), Boston: Kluwer Academic Publishers.

Grøn, C. L. H. & Wivel, A. (2011). Maximizing influence in the European Union after the Lisbon Treaty: From small state policy to smart state strategy. *Journal of European Integration*, 33(5): 523–539.

Handel, M. (1981 [1990]). *Weak States in the International System*. (Second Edition) London: Frank Cass.

Harb, I. K. (2021). Shelter and strategic hedging in the Gulf Cooperation Council, In A-M. Brady & B. Thorhallsson (eds.), *Small states and the new security environment*, (pp. 188-201), Cham: Springer.

Heng, Y.-K., & Aljunied, S. M. A. (2015). Can small states be more than price takers in global governance? *Global Governance*, 21(3), 435–454.

Hey, J. A. K. (2003). Introducing small state foreign policy. In Hey, J. A. K. (ed.), *Small states in world politics: Explaining Foreign Policy Behaviour*. (pp. 1–11), Boulder: Lynne Rienner.

Jakobsen, P. V. (2009). Small states, big influence: The overlooked Nordic influence on the civilian ESDP. *Journal of Common Market Studies*, 47(1), 81-102.

Jesse N. G., & Dryer J. R. (2016). *Small states in the international system: At peace and at war*. Lanham: Lexington Books.

Kamrava, M. (2015). *Qatar: small state, big politics*. Ithaca, Cornell University Press.

Katzenstein, P. J. (1985). *Small states in world markets: Industrial policy in Europe*. Ithaca: Cornell University Press.

Keohane, R. O. (1969). Lilliputians' Dilemmas: Small States in International Politics. *International Organization*, 23(2), 291-310.

Maas, M. (2020). Small States: Surviving, perishing and proliferating through history, In Baldacchino G. & Wivel A. (Eds.), *Handbook on the politics of small states*. (pp. 20–37). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

Mathisen, T. (1971). *The Functions of small states in the strategies of the great powers*, Oslo: Universitetsforlaget.

Möckli, D. (2003). The long road to membership: Switzerland and the United Nations. In Gabriel J. M & Thomas Fischer, T. (Eds.), *Swiss Foreign Policy, 1945–2002* (pp. 46-73). London: Palgrave Macmillan.

Neumann I. & Gstöhl, S. (2004). Lilliputians in Gulliver's world? Small states in IR, *Working Paper 1- 2004*, Centre for Small State Studies, Institute of International Affairs - University of Iceland.

Neumann, I. B., & Gstöhl, S. (2006). Introduction: Lilliputians in Gulliver's world? In C. Ingebritsen, I. B. Neumann, S. Gstöhl, & J. Beyer (Eds.), *Small states in international relations* (pp. 3–36). Seattle: University of Washington Press.

Pedersen, R. (2023). Small states shelter diplomacy: Balancing costs of entrapment and abandonment in the alliance dilemma. *Cooperation and Conflict*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/00108367231164497>.

Radoman, J. (2021). *Military neutrality of small states in the twenty-first century: The security strategies of Sweden and Serbia*, Cham: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-80595-1>.

Rappard, W. (1934). Small states in the League of Nations, *Political Science Quarterly*, 49(4), 544-575.

Saidy, B. (2021). Qatar's military power and diplomacy: The emerging roles of small states in international relations. In A-M. Brady & B. Thorhallsson (eds.), *Small States and the New Security Environment*, (pp. 217-230), Cham: Springer.

Schou A. & Brundtland A. O. (Eds.) (1971). *Small States in International Relations*, Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Setälä, M. (Ed.) (2005). Small states and Nato: "Influence and Accommodation", *Atlantic Council of Finland Occasional Papers No:6*, Helsinki.

Singapore Ministry of Foreign Affairs, Small State, (2023). <https://www.mfa.gov.sg/SINGAPORES-FOREIGN-POLICY/International-Issues/Small-States>. Eylül 20, 2023, kaynağından alınmıştır.

Singer, M. R. (1972). *Weak states in a world of powers: The dynamics of international relationships*, New York: The Free Press.

Soubrier, E. (2017). Evolving foreign and security policies A comparative study of Qatar and the United Arab Emirates. In K. S. Almezaini & J-M. Rickli (eds.), *The small Gulf States: Foreign and security policies before and after the Arab Spring*, (pp. 123-143), New York: Routledge.

Sraders, S. (2021). *Small Baltic states and the Euro-Atlantic Security Community*, Cham: Palgrave Macmillan.

Šešelgytė, M. (2017), Small state's use of the military in foreign policy: The Case of Baltic States, *Small States and the New Security Environment Policy Brief*, 19.

Thorhallsson, B. & Wivel, A. (2006). Small states in the European Union: What do we know and what would we like to know? *Cambridge Review of International Affairs*, 19(4): 651–668.

Thorhallsson, B. (2009) Can small states choose their own size? The Case of a Nordic State – Iceland. In Cooper, A. F. & Shaw, T. M. (Eds.), *The Diplomacies of small states between vulnerability and resilience*, (pp. 119-142), New York: Palgrave Macmillan.

Thorhallsson, B. (2018), Studying small states: A review, *Small States & Territories*, 1(1): 17-34.

Thorhallsson, B. & Steinsson, S. (2019). A theory of shelter, Thorhallsson, B. (ed) *Small States and Shelter Theory: Iceland's External Affairs*, New York: Routledge.

Thorhallsson, B., Steinsson, S., Kristinsson, T. & Devine, D. J. (2019). Shelter during the American period: Icelandic relations with the US and international organizations, Thorhallsson, B. (ed) *Small States and Shelter Theory: Iceland's External Affairs*, New York: Routledge.

Thorhallsson, B. & Vidal, T. S. (2023). Finland's NATO membership: Continuous shelter-seeking strategy. *Scandinavian Political Studies*, 1–25. <https://doi.org/10.1111/1467-9477.12257>

Tiilikainen, T. (1998). The Finnish neutrality - Its new forms and future. In Goetschel, L. (Ed.), *Small States Inside and Outside the European Union: Interests and Policies*, (pp. 169-180), Boston: Kluwer Academic Publishers.

Urbelis, V. (2015). The relevance and influence of small states in NATO and the EU Common Foreign and Security Policy, *Lithuanian Annual Strategic Review 2014-2015*, 13, 61-78.

Vandenbosh, A. (1964). The small states in international politics and organization, *The Journal of Politics*, 26(2), 293-312.

Väyrynen, R. (1971). On the definition and measurement of small power status, *Cooperation and Conflict*, 6, 91-102.

Vital, D. (1967). *The inequality of states: A study of small power in international relations*. London: Oxford University Press.

Wivel, A. (2005). The security challenge of small EU member states: Interests, identity and the development of the EU as a security actor. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 43, 393–412.

Wivel, A., & Thorhallsson, B. (2018). Brexit and small states in Europe: Hedging, Hiding or Seeking Shelter? I P. Diamond, P. Nedergaard, & B. Rosamond (Eds.), *The Routledge Handbook of the Politics of Brexit*, (pp. 266-277), New York: Routledge.

Zaccara, L. (Mayıs 2019). *Iran and the intra-GCC Crisis: Risks and opportunities*, The Istituto Affari Internazionali (IAI), IAI Papers 19, <https://www.iai.it/sites/default/files/iaip1911.pdf>.